

Tasta Sykehjem
-trygghet og trivsel for alle

Kan etisk refleksjon redusere bruk av tvang?

Innlegg på Demens i Vest, Stavanger 9 juni 2010.

Lars Helge Myrset
Tasta sykehjems diakonisenter

-trygghet og trivsel for alle

Hva er etisk refleksjon?

- Refleksjon (*"kaste tilbake"*) er å speile sin egen praksis.
 - Refleksjon "in action" og refleksjon "on action".
- Refleksjon som faglig / tverrfaglig utviklingsarbeid.
 - Det som utvikles mellom oss når vi reflekterer sammen.
 - Tverrfaglig samarbeid er kompetanseutvidende: Perspektiv og "brobygging" i fagkulturer med 'monopol på sannheten'.
 - Etterspør brukerperspektiv og friske blikk utenfra.
 - Blikk på organisasjonskulturen.
 - Åpne og skjulte verdier. Hvorfor er ting som de er? Det selvfølgelig. Oppdagelse gjennom undring.
 - Kulturendring krever tid og møter motstand.

Tasta Sykehjem
-trygghet og trivsel for alle

*Motet til å skape
motet til å lene seg
over bordet
den opne rørsla
mellom oss
Dette kallar eg vi*

Hanne Aga

Etisk refleksjon

- Refleksjon hjelper oss i et rydde- og sorteringsarbeid.
 - Hva er problemet – egentlig?
 - Hva vet vi om casen? Har andre i teamet nye perspektiv?
 - Hvem er berørt? Motsetninger, ulike interesser og makt ?
 - Hvilke verdier og prinsipp er relevante?
 - Hvilke skjulte verdier kan tenkes å påvirke våre valg og holdninger (tradisjon, vanetenkning, antakelser)?
 - Hvilke handlingsalternativer finnes, og hva er konsekvensen av disse?

Dilemma

- Vi ba våre ansatte gi eksempler på dilemma i forhold til pasienter, pårørende eller kolleger. Her er noen svar:
 - Mange ganger for liten tid til god samtale og dialog.
 - Vanskelig å imøtekomme pasientens ønsker når det strider mot medisinske / faglige hensyn.
 - I forbindelse med pårørende kan en komme i situasjoner der pårørende og pasienten er uenige om ulike ting. Det kan skape et dilemma.
 - Demente som ikke vil spise / drikke. Blir fort misnøye når neste vakt overtar. Føler at en ikke har gjort jobben.
- Har dette med tvang å gjøre?

Tvang og krenkelseser

- Vi spurte: Har du opplevd situasjoner der en pasient ble behandlet klanderverdig eller uforsvarlig?
 - Flytting til skjermet avdeling / flytting fra omsorgsbolig til pleieavdeling.
 - Eldre syke / døende – aktiv behandling, tilførsel av væske / ernæring, forlenge livet.
 - Opplevd at pasient ble fratatt samtykkekompetanse fordi pårørende ville ha pas på sykehjem. Jeg var uenig i dette.
 - Forflytte pasient fra spisesituasjon og inn på rommet. Pasient har vært verbalt urolig, og vi måtte være 2 stk med forflytting og avverge slag ved utagering.

Tvang og "tvang"

- En sykepleier sier:

Virksomheten skal ivareta medbestemmelse. Dette er ikke alltid like lett når brukeren ikke kan uttrykke seg klart eller vet hva som er til eget beste. Det blir en balansegang mellom sterk motivering og respekt for den uttrykte viljen. Grensen til tvang er noen ganger uklar."

- Hva er grensen mellom sterk motivering og tvang?
- Hvordan forvalter vi denne grensen under press?

Hva er pasientens behov?

- En sykepleier sier:

Det er en del etiske dilemma sammen med pasienter, spesielt når pasienten er dement og selv har vanskelig for å uttrykke behov og lignende.

- Trår vi noen ganger over? Og hva gjør vi med det, da?
- Refleksjon "on action" gir nye handlingsstrategier (erfaringslæring).
- Vi har valgt yrker der vi tilbyr oss selv inn i andre menneskers liv og lidelse. Skal det være tilfeldig eller frivillig om vi reflekterer over denne situasjonen?

”Ukritisk oppførsel” og tvang

Har vært i dilemma der du ønsker at pasienten skal kunne bestemme selv (brukermedvirkning), men der en ser det kan bli svært ukritisk oppførsel og ukritiske handlinger som muligens ikke er til pasientens beste.

Hva er best for pasienten? Vet pasienten det beste alltid, eller må vi gripe inn? Eller tror vi noe er bra for pasienten uten at det er riktig? Det kan være svært vanskelig å finne fram til hva som er rett eller galt i slike situasjoner.

- Hva er livsutfoldelse, og hva er ukritisk oppførsel?
- Vi har definisjonsmakten. Hva gjør vi med den?
 - Språk er makt, men er vi bevisst hvor stor makt vi har?

”Sitter hun i nattkjolen – nå?”

- En sykepleier forteller:

Det var en kamp nesten hver dag å få på henne klær. Hun ville bare sitte i nattkjolen. Vi var redd pårørende skulle komme og se henne slik langt på dag. Vi snakket om det i refleksjonsgruppa. Og vi tok det opp med familien. Da vi hadde forklart situasjonen, var dette ikke lenger noe problem. Nå har alle det bra – enten det er slik eller sånn.

- Choose your battle! Hva er verd å kjempe for?
- Hvem sine interesser styrer oss?
- Hvilke skjulte verdier har innflytelse på våre valg?

Refleksjon ved vedtak etter 4a

- Refleksjon ved vedtak om tvang (kap. 4 a).

Vi gikk gjennom pasientens livs- og sykehistorie. Ulike profesjoner hadde utfyllende kunnskap. Det ble en fin erfaringsdeling og idédugnad, og det kom fram forslag som kan redusere bruk av tvang. Vi tok opp store etiske spørsmål: Hvem bestemmer hva som er nødvendig helsehjelp? Refleksjonen ga anledning til å sette ord på at det er tøft å stå i disse utfordringene.

- "Respekt" betyr å se om igjen.
- Hvem er jeg når jeg bruker tvang? Å sette ord på den indre konflikten er å ta sin egen menneskelighet på alvor.

Etisk refleksjon har ført til:

- Bedre livskvalitet for enkelte pasienter – hver dag.
 - Mer fleksibilitet i daglige rutiner. ”Må vi gjøre det slik?...”
 - Hvilke og hvem sine verdier styrer daglige rutiner?
- Kreativitet i tilnærming til konkrete case (idédugnad).
- Sorteringsarbeid. Bevisstgjøre interessekonflikter, skjulte verdier og følelser.
- Mer verdighet rundt livets slutt.
- Bedre grunnlag for faglige beslutninger.
- Sterkere tverrfaglig samarbeid (etikken har vi felles).

Hvordan jobbe med etikk?

- Systematisk etisk refleksjon. Samtale om egen praksis.
 - Konkrete case. Sette ord på egne erfaringer og følelser.
 - Spørsmål og undring (unngå "hvorfor").
- Bruk etablerte møteplasser: personalmøter, rapporter.
- Knytt etikkarbeidet til eksisterende prosjekter (eks: Demensomsorgens ABC).
- Praksisnærhet. Bruk egne dilemma og utfordringer.
- Begynn i det små. Enkle og tidsøkonomiske metoder og verktøy. Mer utfordrende metoder etter hvert.

Den gode sirkel

Hva betyr **trivsel** på min arbeidsplass?

Hva betyr **etikk** for trivsel på min arbeidsplass?

arbeidsglede fremmer moralsk praksis

moralsk praksis fremmer arbeidsglede

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- Nasjonalt prosjekt: Helse- og omsorgsdepartementet, Arbeidstaker org., Kommunenes Sentralforbund.
- Hovedmål: bidra til at kommunene styrker den etiske kompetansen i helse-, sosial- og omsorgstjenestene og gjennomfører systematisk etisk refleksjon i tjenestene.
 - Opplæring i praksisrelatert etikk.
 - Møteplasser, modeller og verktøy for systematisk refleksjon i det daglige arbeidet.
 - Deltakerkommuner i vår helseregion: Sogndal, Askvoll, Bergen, Stord, Haugesund, Tysvær, Vindafjord, Bokn, Rennesøy, Stavanger, Sola, Sandnes, Lund.
- Mer informasjon om prosjektet: www.ks.no/etikk